

"גטסבי הגדול" לסקוט פיצג'ראלד

מאת אהוד בן עזר

1925

פורסם לראשונה במוסף "תרבות וספרות" של עיתון "הארץ" ביום 29.1.1971

לסופר האמריקאי פרנסיס סקוט פיצג'ראלד, שנולד במינסוטה ב-1896 ומת בגיל ארבעים וארבע בהוליווד – אין כנראה מזל אצל אצל הוצאות הספרים בארץ. ספרו המפורסם "גטסבי הגדול" הופיע בתרגום רע ובהוצאת ספרייכיס שאינה מקפידה על עריכה נאותה, ומן הסתם הלך הספר לאיבוד בים ספרי הכיס הצבעוניים, שאין כל קשר בינם לבין כתיבתו של סופר כפיצג'ראלד.

שאר הרומאנים שלו: "בצד זה של העדן" (1920), "היפים והמקוללים" (1922), "ענוג הוא הלילה" (1934) ו"הטייקון האחרון" (1941). רומאן בלתי גמור שפורסם מתוך עיזבונו) – לא הופיעו עד כה בתרגום עברי, ורק סיפור שלו, בשם "ביקור חדש בבבל", נדפס באנתולוגיה "מספרים אמריקאיים" ב-1957.

לפי שהתפרסם בעיתונות לאחרונה, מתעוררת באמריקה תחייה בהתעניינות בסקוט פיצג'ראלד, ותרם לכך ספרו של מילטון ר. סטון – "רגע זהוב – הרומאנים של סקוט פיצג'ראלד", העוסק בעיקר בצד האוטוביוגרפי ביצירתו של פיצג'ראלד ובהשתקפויותיהם של בני משפחתו וידידיו בדמויות בספריו.

"גטסבי הגדול" יצא לאור בשנת 1925. גיבוריו – הם גיבורי "הדור האבוד" האמריקאי שלאחר מלחמת העולם הראשונה. הללו שעזבו את ארצם לאחר המלחמה ונסעו לאירופה להסתופף בסימטאות פאריס ולהיחלץ מן המחנק האמריקאי. לאחר החלומות מרקייעי-השחקים של הנשיא וילסון, באה תקופת הסתגרנות והשחיתות של הארדי, והפוריטניות של קוליג'. נחקק חוק ה"יובש", איסור מכירת משקאות חריפים, והשחיתות וההברחות פרחו ועלו, ותוך ארבע שנים, ב-1929, עתידה לבוא התמוטטות הבורסה בניו-יורק, ועימה המשבר הגדול, בו נהרסו רבבות בני-אדם ממעמדם, ובהם גם פיצג'ראלד.

זוהי תקופת שנות העשרים, תקופת הג'אז וההוללויות, הגאנגסטרים הגדולים, החשיש, האופיום, והמשתאות הליליים. כיום היא חוזרת לאופנה במלבושיה ובסרטים ואולם מה שנראה כיום כחלום-געגוע היה בשעתו מציאות אכזרית של אשליות מנופצות ואי-נחת חברתית. אירופה, ובייחוד פאריס, קרצו כאי של חופש וכאבן-שואבת לכוהימה.

גטסבי הגדול הוא דמות, שהמלחמה יצרה אותה והמציאות שלאחר המלחמה כילתה אותה. פיצג'ראלד עצמו סבל משתי אכזבות מרות בנעוריו – הוא למד בפרינסטון, אבל לא נמצא ראוי להשתתף בקבוצת הכדורגל של האוניברסיטה. גוייס, אבל לא נשלח למלחמה שמעבר-לים.

שני גיבורי ספרו, המסופר בגוף ראשון – הם כנראה מה שפיצג'ראלד חפץ להיות ולא נעשה. תום ביוכנאן, בן עשירים, אחד משחקני הכדורגל הגדולים ששיחקו בניו-הייבן, ושחקן פולו, ולעומתו – גטסבי הגדול, ג'אי גטסבי, שהוא נער חסרה-שכלה, כמעט נווד, בשם ג'יימס ג'ן, אשר מזלו היקרה אותו לספינת-טיול של מיליונר מכרות-כסף, הרפתקן קשיש בשם דן קודי.

המלחמה מעלה את הבחור הצעיר – עתה בשמו החדש, גטסבי – במעלות הקצונה. הוא מגיע לחוגים חברתיים שלא היה מעז לראות עצמו קודם בחברתם, מתאהב ב"בחורה טובה" ועשירה, דיזי, אולם – "הוא ידע שהוא מצוי בביתה של דיזי תודות לאי-הבנה עצומה. יהיה עתידו כג'אי גטסבי מפואר כפי שיהיה, לעת עתה לא היה אלא צעיר חסר-פרוטה, אדם ללא עבר, וכל רגע יכול מישהו לקרוע מכתפיו את מעיל-הנראה-ואינו-נראה אשר לבש, מדי הצבא שלו." (עמ' 148).

גטסבי נשלח לאירופה, מצטיין בקרבות בארגון ועולה בדרגה, ולאחר שביתת הנשק הוא נשלח לכמה חודשים לאוקספורד. בינתיים מתחנת דיזי עם תום ביוכנאן, שהוא איש ממעמדה. גטסבי חוזר, קצין צעיר, מכובד, בדימוס, שחזהו מכוסה עיטוריים-קרוב והוא עצמו חסר פרוטה ורעב ללחם.

עתה הוא נופל בידי נוכל יהודי בשם מאיר וולפסהיים, המשתמש בשמו המכובד של גטסבי כדי לארגן רשת של מכירת כוהל בלתי-מזוקק בקמעונות בבתי-מרקחת, ושאר עסקי מסחר והונאה של העולם התחתון המאורגן. מראית העין מחייבת, שגטסבי יחיה ויראה בהידור ובעושר, כיושר-מיליונים צעיר ומסתורי, אשר מיטב החברה הניו-יורקית הגבוהה מבלה במסיבותיו. אולם נקודה אחת של אמת ויושר מלווה את כל חייו של גטסבי, והיא אהבתו לדיזי, ושאיפתו להחזיר את הגלגל לאחור, לקחתה מבעלה, ולהתחיל לחיות את חייו האמיתיים מאותה נקודה שבה הופסקו כאשר נשלח לאירופה בימי המלחמה.

את כל הפרטים הללו על אודות גטסבי מספר לנו פיצג'ראלד למקוטעין, כספר על ידיד עשיר ומסתורי.

חיי השכרות וההוללות של פיצג'ראלד עצמו, והערצתו לחיי המותרות של המיליארדרים שבא בחברתם, משמשים מן הסתם רקע לסיפורו. ראשיתו של הסיפור היא חלשה, כי הוא טובע בפרטים מייגעים ובתיאורים של חיי מותרות חברתיים, שנראים כלקוחים מכל ספר אחר המתאר חיים ממין אלו. ואולם לאט-לאט הולכת ומשתלטת על הספר דמותו של גטסבי, אהבתו, ביישנותו, עקשנותו, חייו הכפולים וחדת עברו. עד

שסופו של הרומאן מסתיים באקורדים גבוהים וחגיגיים – כישלוננו להחזיר אליו את דייזי, הסתבכותו בתאונת דרכים באשמתה, ואותה מידה של אצילות שהוא נוהג בה עד לסוף, בקחתו על עצמו את האשמה ובהביאו בכך כמו ידיו את מותו.

ומי שמנצח אותו, כמובן, באפסיד, הוא הזוג המשועמם והבוגדני, תום ודייזי ביוכנאן, "כי הם נהנו למעוך ולנפץ חפצים ואנשים, ולסגת, לאחר מכן, אל תוך ממונם או אל תוך חוסר האיכפתיות העצום שלהם, או לתוך מה שהחזיק את הקשר שביניהם שלם, בעוד אנשים אחרים נאלצו לנקות את הנזק שלהם." (עמ' 175).

גטסבי הוא מי שעלה מן האין ונעשה למראית־עין־זוהרת פעמיים בימי חייו – בקצונתו במלחמה וב"מיליונריות" שלו בשירות מבריהי־המשקאות. בשתי הפעמים הוא היה יציר החברה, שעשתה אותו למה שרצה להיות אך מבלי לתת לו את הכלים ההכרחיים של מוצא משפחי, חינוך מכובד, ממון ושייכות חברתית – שיאפשרו לו לממש את החלום שנגע בו בקצות אצבעותיו. את כל גלגוליו קיבל על עצמו בקור רוח סטואי, כי כל הלהט הפנימי שבו הצטמצם, באופן סהרורי, באופן האחד של מתן ממשות ואישור לחלומותיו ולמעמדו הבדוי – בהגשמת אהבתו. ושוב אין אתה יודע אם תשוקה זו היא פועל־יוצא מתשוקתו לגדולות, או שכל השאר לא נחשב בעיניו לבד מאהבתו.

סופו מוכיח שהיה רומנטיקון ללא תקנה, ואולי סמל לדור שלם שהוכה בתקוות ורומה במציאות:

"גטסבי האמין באור הירוק, בעתיד גדושה־הילולות המתרחק והולך מאיתנו, שנה אחר שנה. העתיד נמלט מידינו, אך אין דבר: מחר נרוץ מהר יותר, נושיט את זרועותינו הרחק יותר... עד שבוקר יפה אחד..."

"כך אנחנו ממשיכים להיאבק, בעוד סירותינו שטות נגד הזרם, ונישאים ללא הרף אל תוך העבר."

כך מסיים פיצג'ראלד את ספרו.

* סקוט פיצג'ראלד: גטסבי הגדול. עברית: מנחם בן־אשר. הוצאת "מצפן", תל־אביב (ללא ציון השנה) 176 עמ'.

את הטקסט לעיל הפיקו מתנדבי [פרויקט בן־יהודה באינטרנט](https://benyehuda.org/read/25073). הוא זמין תמיד בכתובת הבאה:
<https://benyehuda.org/read/25073>